

LASSE EROLA

VIIPURI- opas suomalaisille

50 KIINNOSTAVAA NÄHTÄVYYTTÄ

BAZAR

Bazar Kustannus Oy

© Lasse Erola ja Bazar Kustannus Oy

Ulkoasu ja taitto: Susanna Appel

Etukannen kuva: Janne Jäppinen

Sisäsivujen kuvat: kirjoittaja, ellei toisin mainita

Kartat: Hannu Linkola

ISBN 978-952-279-939-5

Painopaikka Balto Print, Liettua 2020

LASSE EROLA

VIIPURI-
opas suomalaisille

50 KIINNOSTAVAA NÄHTÄVYYTTÄ

BAZAR

SISÄLLYS

- 11 **KAIKEN ALKU**
Viipurin linna
- 13 **HÄPEÄLLINEN LOPPUNÄYTÖS**
Haminanportti
- 15 **JÄRNEFELTIEN KOTI**
Mendtin palatsi
- 17 **ARKISTO KIRKON PAIKALLA**
Maakunta-arkisto
- 19 **UPSEERIEIEN UIMAKOULU**
Päävartio
- 21 **TARINOIDEN TALO**
Weckroothin talo
- 23 **KOVIA KOKENUT**
Vanha raatihuone
- 25 **GRANIITTIPALATSI**
Hackman & Co:n asuin- ja liiketalo
- 27 **AGRICOLAN HAUDALLA**
Tuomiokirkon rauniot
- 29 **KÖNNIN KELLO**
Tuomiokirkon kellotorni
- 31 **PARAS VIINIKAUPPA**
Buttenhoffin talo
- 33 **LUKITUN HUONEEN AARTEET**
Wahlin talo
- 35 **RITAREITA JA SOTILAITA**
Pyhän Hyacinthuksen roomalaiskatolinen kirkko
- 37 **VANHIN ASUINTALO**
Kauppiaan talo
- 39 **PIRUNKIRKKO**
Työväenravintola
- 41 **LAULUNOPETUSTA**
Ukko Schmakoffin asuintalo
- 43 **AIKANSA YKKÖNEN**
Kauppahalli
- 45 **VANHA TYKKITORNI**
Pyöreä torni
- 49 **FIRENZEN TYYLIÄ**
Pohjoismaiden Osakepankki
- 51 **VENETSIAN HENKEÄ**
Suomen Yhdyspankki
- 53 **ONNETTOMUUSPAIKALLA**
Viipurin raitiovaunut
- 55 **VIIMEINEN TORNI**
Raatitorni
- 57 **TIILIARKKITEHTUURIA**
Suomen Pankki
- 59 **KIRKKO PUISTOSSA**
Pietari-Paavalin kirkko

- 61 **AUTONOMIAN AJALTA**
Hovioikeuden presidentin talo
- 63 **UNOHTUNUT LEIJONA**
Kansallis-Osake-Pankki
- 65 **KÄSKYNHALTIJAN PALATSI**
Hovioikeuden rakennus
- 67 **ONNEKAS KIRKKO**
Kristuksen kirkastumisen katedraali
- 69 **VIIPURIN AKROPOLIS**
Taidemuseo
- 71 **RUOTSIA JA SAKSAA**
Ruotsalais-saksalaisen seurakunnan talo
- 73 **TUHKASTA NOUSSUT**
Ravintola Espilä
- 75 **MENNYT JA HYVIN SÄILYNYT**
Suomen Kauppankki
- 77 **PALA HISTORIAA**
Hotelli Belvédère
- 79 **POMMIMIEHEN HOTELLI**
Hotelli Knut Posse
- 81 **MAAORJAN JÄLJILLÄ**
Sergejeffin Pojat & Kumpp:n liike- ja asuintalo
- 83 **POHJOISMAIDEN ENSIMMÄINEN**
Linja-autoasema
- 85 **TÄÄLTÄ ALKOI SOTA**
Pietisen tehdas
- 87 **MALLIA RUOTSISTA**
Postitalo
- 89 **KOULUA JA KONSERTTEJA**
Keskuskansakoulu
- 91 **RENESSANSIPALATSI**
Maaherran talo
- 93 **VIIMEINEN KOMENTOKESKUS**
Pohjoismaiden Yhdyspankki
- 95 **MAAILMANLUOKAN NÄHTÄVYYS**
Kaupunginkirjasto
- 99 **UUTTA AIKAA**
Maalaiskunnantalo
- 101 **KAUPPANEUVOKSEN LINNA**
Lallukan talo
- 103 **AIKAANSA EDELLÄ**
Asunto-osakeyhtiö Eden
- 105 **PILVENPIIRTÄJÄ**
Vakuutusyhtiö Karjalan talo
- 107 **KIRJAINARVOITUS**
Suomalainen tyttökoulu
- 109 **KAIKKIEN AIKOJEN KISAT**
Keskusurheilukenttä
- 111 **TRAGEDIA SAIRAALASSA**
Naistensairaala
- 113 **MUISTOJEN MONREPOS**
Monrepos'n puisto
- 115 **SUOMALAISET PATSAAT**
- 119 Viipurin katujen nimet vuonna 1939
ja nykyiset nimet

Tällaista jälkeä talvisota jätti. Viipurin kauppahalli kuvattuna silloin, kun suomalaiset palasivat kaupunkiin elokuussa 1941. KUVA: E. PARTANEN / SA-KUVA

TAUSTAKSI

Motto:

*Viipuri ei ole enää Suomea,
mutta Viipurin historia on
aina osa Suomen historiaa.*

Kadehdin jokaista, joka pääsee ensimmäisen kerran tutustumaan Viipuriin. Missään muualla suomalainen ei kohtaa samalla tavalla lämpimästi sykähdyttävää vanhaa kaupunkia.

Lumoavinta Viipurissa on se, että se näyttää suomalaisen mielestä tutulta, vaikka sinne matkustaisi ensimmäistä kertaa. Viipuri näyttää tutulta siksi, että samanlaisia vanhoja rakennuksia löytyy monesta Suomen kaupungista. Onkin historian kujeilua, että parhaiten säilynyt suomalaisten rakentama kaupunki on juuri Viipuri. Siis kaupunki, jonka Suomi menetti sodassa yli 70 vuotta sitten.

Viipurin vanhan keskustan rakennuskanta on osin surkeassa kunnossa, mutta joissakin muissa Suomen vanhoissa kaupungeissa ei ole säilynyt sitäkään vähää arvokkaista vanhoista rakennuksista. Surullinen on ollut monen suomalaisen kaupungin kohtalo kehityksen nimeen vannoneiden päättäjien armoilla. 1960-luvun pölydydessä Suomesta hävitettiin kaunista Jugend-arkkitehtuuria, kun päättäjät eivät arvos-

taneet mitään muuta kuin neliötehokkuutta ja betonilaatikoiden rakentamisen edullisuutta.

Selitys Viipurin vanhojen rakennusten säilymiselle onkin juuri se, että sitä, mitä tapahtui Helsingissä, Turussa, Lahdessa ja muualla Suomessa 1960- ja 1970-luvulla, ei tapahtunut Viipurissa. Suomessa keskusteltiin tuolloin siitä, mikä on niin arvokasta, että sitä pitää suojella. Sellaista keskustelua ei käyty Neuvostoliitolle joutuneessa Viipurissa koskaan.

Varsinaisesti suomalainen kaupunki Viipuri oli vain lyhyen ajan, vuoden 1917 joulukuusta vuoden 1940 kevääseen, vähän yli 22 vuotta. Kulttuurisesti suomalaisia, siis suomea puhuvia ihmisiä, Viipurissa oli kuitenkin ollut heti kaupungin perustamisesta lähtien. Sen lasketaan tapahtuneen vuonna 1293, jolloin ruotsalainen marski Tyrgils Knutsson käynnisti linnan rakentamisen Viipurinlahden ja Suomenvedenpohjan välisessä salmessa olevalle saarelle. Ensin Viipuria hallitsi yli 400 vuotta Ruotsin kuningas ja vuodesta 1710 lähtien runsaat 200 vuotta

Venäjän keisari. Suomalaiskauden jälkeen kaupunki on kuulunut Neuvostoliitolle ja Venäjälle kohta 80 vuotta.

Historian myllerryksessä Viipuri on kokenut kovia. Tulipalot aiheuttivat laajaa hävitystä tiheään rakennetussa kaupungin keskustassa 1600- ja 1700-luvuilla. Vuoden 1793 suurpalossa tuhoutui historiankirjojen mukaan kerralla peräti 176 taloa eli lähes kaikki kaupungin puolustusmuurien sisäpuolella olleet rakennukset.

Sodat kylvivät myös omaa tuhoaan. Talvisodan tuhoisimmat päivät Viipurissa olivat helmikuun puolivälissä 1940. Yksistään ”Viipurin tuhosunnuntaina”, 18. helmikuuta 1940, kaupunkia vastaan hyökkäsi lähes 500 puna-armeijan pommikonetta. Vanhankaupungin kadut peittyivät sortuvista rakennuksista. Osuman saaneista kivitaloista jäivät yleensä jäljelle vain ulkoseinät.

Talvisodan jälkeen suomalaiset joutuivat luovuttamaan maansa toiseksi suurimman kaupungin muun Karjalankannaksen mukana Neuvostoliitolle. Kun suomalaiset valtasivat Viipurin takaisin jatkosodan alussa elokuussa 1941, perääntyvät neuvostojoukot jättivät jälkeensä lukuisia tulipaloja ja räjähdyspanoksia eri puolille kaupunkia. Moni talvisodassa säästynyt rakennus tuhoutui tässä vaiheessa. Vauriotutkimuksessa keskikaupungin taloista yli puolet, 62 prosenttia, arvioitiin korjaukelvottomiksi.

Kaikesta hävityksestä huolimatta Viipurin rikas historia näkyy edelleen sen katukuvasa. Kaupungin historiallinen keskusta rakentui

vuosisatojen aikana suomalaisissa oloissa poikkeuksellisen tiiviiksi ja kivitalovaltaiseksi. Viipuria rakennettiin määrätietoisesti koko sen ajan, kun se kuului itsenäiselle Suomelle. Se kasvoi 1930-luvulla 80 000 asukkaan kaupungiksi ja tärkeäksi vienti- ja tuontisatamaksi.

Viipurin kaupunginisät olivat aikoinaan rohkeita ja ennakkoluulottomia tilatessaan moderneja rakennuksia kaupungin paraatipaikoille. Suunnittelijoina olivat silloisen Suomen eturivin arkkitehdit. Tallella on eräitä modernin suomalaisen rakennustaiteen parhaita saavutuksia, niiden huippuna Alvar Aallon suunnittelema kaupunginkirjasto.

Sotien jälkeen Viipurin kohtaloksi tuli unohdus. Vanhojen rakennusten kunnossapitoon ei kiinnitetty huomiota. Sen selittää kaupungin sijainti Neuvostoliiton kartalla. Viipuri oli maan aluehierarkiassa syrjäistä rajamaata, periferiaa, johon ei katsottu tarpeelliseksi panostaa ja sijoittaa varoja.

Kaupungin uudet asukkaat 1940-luvun lopulla olivat pääasiassa eri puolilta Neuvostoliiton maaseutua pakkosiirrettyjä ihmisiä, jotka eivät koskaan olleet asuneet kaupungissa. Heitä tuli paljon muun muassa Ukrainasta, joka oli jäänyt sotatantereeksi Saksan ja Neuvostoliiton väliin. Uudet viipurilaiset saivat poikkeuksellisen hienot asunnot. He pääsivät asumaan kerrostaloihin, joissa oli keskuslämmitys ja vesiklosetti. Sellaisia he eivät olleet ennen edes nähneet.

Viipurin uudet päättäjät eivät tunteneet alueen historiaa eivätkä ymmärtäneet raken-

netun kaupunkikulttuurin arvoa. Historiallisiin kohteisiin ja kulttuurisesti arvokkaihin rakennuksiin suhtauduttiin kuin vieraaseen omaisuuteen, eikä niistä yritettykään pitää huolta. Muun muassa viimeiset maanpäälliset jäänteet Viipurin fransiskaani- ja dominikaani- ja oletetusta keskiaikaisesta raatihuoneesta jyrättiin maan tasalle. Tänäpäni niitä pidettäisiin korvaamattoman arvokkaina historiallisina nähtävyyksinä.

Suhtautuminen kaupungin lähihistoriaan ja rajanaapuriin oli pitkään ongelmallinen. Toisaalta ymmärrettiin, että oli saatu kuin lahjaksi nykyaikainen kaupunki, joka vaati vain korjausrakentamista, mutta toisaalta saatu lahja oli vastenmielinen, koska sitä olivat asuttaneet ”fasistit”.

Ilmeisesti vuonna 1948 tuli päätös että Viipurista piti poistaa kaikki Suomea koskevat symbolit. Määräyksen seurauksena muun muassa Viipurin perustajan Torkkeli Knuutinpojan patas Vanhalla raatihuoneentorilla kaadettiin ja lustaltaan ja kokonaisia hautausmaita jyrättiin maan tasalle. Kaupungin katujen uudelleen nimeämisessä historian hävittäminen ulottui jopa

vuosisatojen taakse, kun Mustainveljestenkadusta tehtiin Puna-armeijankatu ja Harmaidenveljestenkadusta Punalaiivastonkatu. Entiset nimet viittasivat Viipurissa keskiajalla vaikuttaneisiin fransiskaani- ja dominikaani- ja olostarisiin.

Vielä 1990-luvulla eräät kaupungin tunnetut maamerkit olivat monenlaisten muutossuunnitelmien kohteina. Esimerkiksi Viipurin linnasta piti tulla viihdekeskus, jossa saisi nauttia varietee-esityksistä, biljardinpeluusta ja oluenjuonnista.

Tässä kirjassa esitellään 50 viipurilaista nähtävyyttä, joilla on jokin yhteys kaupungin suomalaiseen historiaan. Kaikki kohteet ovat Monrepos’n puistoa lukuun ottamatta kaupungin keskustassa, ja niiden luo pääsee helposti kävellen. Kohteen esittelyn yhteydessä mainittu numero vastaa kirjan ensimmäisellä ja viimeisellä aukeamalla olevissa kartoissa esiintyviä numeroita.

Antoisaa tutustumismatkaa!
Lasse Erola

Viipurin linnan kahdeksankulmainen Pyhän Olavin torni oli pitkään Pohjois-Euroopan korkein.

KAIKEN ALKU

Kun ruotsalainen valtaneuvos Tyrgils Knutsson vuonna 1293 saapui sotajoukkoineen Viipurinlahdelle, hän näki edessään pienen kalliosaa- ren ja saarella hirsistä rakennetun linnoituksen. Hän tiesi saapuneensa perille. Tässä oli tärkeä karjalainen kauppapaikka, ja joka hallitsi sitä, hallitsi koko aluetta.

Tyrgilsin matkaa on kutsuttu historiankirjois- sa kolmanneksi ristiretkeksi, mutta todellisuudessa se ei ollut muuta kuin raaka sotamanöö- veri, jolla siirrettiin Ruotsin rajaa idemmäksi ja otettiin kuninkaalle lisää verotettavia alamaisia.

Keskiaikaisen kronikan mukaan Tyrgils Knutsson – suomalaisittain sittemmin Torkke- li Knuutinpoika – perusti Viipurin linnan ”si- hen maan ääreen, missä kristitty maa päättyy ja pakanamaa alkaa”.

Ruotsalaisjoukot valloittivat kalliosaaressa ol- leen puisen linnoituksen, tappoivat ja karkottivat alueen puolustajat ja aloittivat kivisen linnan ra- kentamisen puisen paikalle. Kalliosaari kapeassa merenlahdessa oli kaikin puolin mainio paikka. Rajakauppaa siellä oli käyty jo kauan, arkeolo- gisten kaivausten mukaan jo 900-luvulta lähtien. Hyvin varustautunut linnoitus pystyi valvomaan kaikkea liikennettä ja kauppaa sisämaahan.

Viipurin linnan loistoaika oli 1400-luvulla. Silloin siellä pitivät hovia useat Ruotsin valta- kunnan mahtimiehet, muiden muassa Kaarle Knuutinpoika Bonde, josta tuli vuonna 1448 Ruotsin kuningas Kaarle VIII.

Nykyisen linnan pääosa on peräisin 1550-lu- vulla alkaneista rakennustöistä. Pyhän Olavin kahdeksankulmainen, tiilestä rakennettu torni nousi täyteen korkeuteensa vuonna 1564.

Linna pystyi monta kertaa torjumaan vihollis- en hyökkäykset, mutta valloittamattomaksi sitä ei pystytty tekemään. Kesällä 1710 Viipurin linna joutui antautumaan, kun Pietari Suuri valloitti sen 77 päivää kestäneen piirityksen jälkeen. Linnan rakennukset vaurioituivat taisteluissa pahoin, ja uudet isännät korjasivat vain osan rakennuksista. Siitä alkoi Viipurin linnan pitkälinen rappiotila, jota kesti yli puolitoista vuosisataa, 1890-luvulle saakka. Sinä aikana useita linnan rakennuksia lu- histui, osasta jäi vain ulkoseiniä pystyyn, ja kaiken huipuksi linnan tornin kattorakenteet tuhoutui- vat Saimaan kanavan avajaisjuhlien yhteydessä syttyneessä tulipalossa vuonna 1856.

Linna on edelleen kaunis ja vaikuttava raken- nelma. Sen nähtävyyksiin kuuluvat pari salia, joissa on näyttelyitä, pieni Viipurin historiaan pureutuva museo sekä torni, jonka huipulla ole- valta näköalatasanteelta näkee koko Viipurin.

VIIPURIN LINNA

Linna kalliosaaressa Suomenvedenpohjan ja Viipurinlahden yhdistävässä salmessa.

Rakennuttajana Ruotsin kuningaskunta.
Rakennustyöt alkoivat vuonna 1293.

Kaikki lännestä Viipuriin tullut liikenne kulki 1860-luvulle asti näiden holvattujen porttien kautta.

HÄPEÄLLINEN LOPPUNÄYTÖS

Haminanportti liittyy läheisesti sisällissodan häpeälliseen loppunäytökseen, Suomen historian suurimpaan joukkoteloitukseen, joka tapahtui 29. huhtikuuta 1918.

Valkoiset joukot olivat tuon päivän aamunkoitteessa saaneet Viipurin hallintaansa pitkien taistelujen jälkeen. He kokosivat rautatieasemalle tuhansia punaisen puolen vankeja, joiden joukosta seulottiin eroon venäläiset tai sellaisiksi arvelut, yhteensä noin kahdensadan ihmisen joukko. Ilta-päivällä nämä ihmiset, joukossa naisia ja lapsia, marssitettiin Kauppahallin ja linnan ohi Haminanportille ja sen läpi Pyhän Annan kruunun valleille.

Siellä vangit komennettiin riveihin ja ammuttiin siihen paikkaan.

Erityisen häpeälliseksi joukkoteloituksen tekee se, että suurin osa surmatuista ei ollut millään tavoin osallistunut sotatoimiin. Itse asiassa moni ammuttu venäläinen oli paennut bolševikien vallankaappausta Suomen puolelle ja odottanut valkoisia Viipuriin vapauttajina.

Ylipääällikkö Mannerheimin määräyksestä ta-pahtunutta selvittämään asetettiin tutkijatoimi-kunta. Todistajien kuulusteluista huolimatta toimi-kunta ei kuitenkaan saanut – tai ei halunnut saada – selville teloitusmääräyksen antaneita henkilöitä. Majuri Martin Ekström myönsi määränneensä vankien kuljetuksen, mutta ei teloitusta. Jääkäri-majuri Harald Öhquist taas myönsi johtamansa pataljoonan teloittaneen 150 ”punaryssä”, mutta varsinaisen teloituskäskyn antaja jäi epäselväksi.

Teloituspaikan erikoinen nimi, Pyhän Annan kruunu, viittaa Venäjää vuosina 1730–1740 hallinneeseen keisarinna Annaan. Hänen hallinto-kaudellaan Viipurin länsipuolelle rakennettiin linnoitus turvaksi Ruotsia vastaan. Venäläiset olivat vallanneet kaupungin ruotsalaisilta vuonna 1710.

Teloituspaikalla on muistokivi, jossa mainitaan surmattujen venäläisten määräksi 200.

HAMINANPORTTI

Haminanportinkatu 4 (Ul. Petrovskaja 4) Siika-niemen kaupunginosassa. Nimensä portti sai siitä, että länteen kuljettaessa seuraava iso paikkakunta tien varressa oli Hamina.

2

Mendtin palatsin edessä oleva aukio oli suomalaiselta nimeltään ensin Pyhän Annan tori ja sitten Siikaniemen tori. Nykyisin se on Pietarin aukio (Petrovskaja ploštšad). Aukio päällystettiin punaisesta graniitista tehdyllä kiveyksellä kesällä 2011.

JÄRNEFELTIEN KOTI

Linnansiltaa pitkin kaupungista pois päin ajettaessa suoraan edessä on aukio ja sen takana koko aukion levyinen vaalea kaksikerroksinen kivitalo. Arkkitehti Ernst Lohrmann suunnitteli rakennuksen alun perin basaariksi, mutta sellaisena se ei toiminut päivääkään. Kun se valmistui vuonna 1847, siihen muutti asumaan venäläisiä upseereita. Myöhemmin rakennus siirtyi eversti Mendtin lesken omistukseen, mistä juontuu sen nimi, Mendtin palatsi.

Rakennuksessa ehti asua 1860-luvun puolivälissä myös kenraali ja suomalaisuusmies Alexander Järnefelt perheineen. Hän johti tuolloin Viipuriin sijoitettua topografitoimikuntaa, joka valmisteli Venäjän armeijan toimeenpanemaa Suomen kartoittamista.

Myöhemmin perheen pojat, taidemaalari Eero Järnefelt, kirjailija Arvid Järnefelt ja säveltäjä Armas Järnefelt, jättivät pysyvän jäljen Suomen kulttuurielämään. Perheen tyttärestä Ainosta tuli säveltäjän Jean Sibeliuksen puoliso.

Teoksessaan *Vanhempieni romaani* (1928) Arvid Järnefelt muisteli lapsuudenaikaista kotitaloaan näin:

”Talo oli silloisen Viipurin komeimpia. Siinä oli kaksi kerrosta ja meidän oli määrä muuttaa ylempään. Huoneiston muodosti loppumaton sarja suurenlaisia kajahtelevia huoneita, jotka sijaittivat peräkkäin toinen toisensa jäljessä. Isän

työhuone oli kerroksen toisessa äärimmäisessä päässä, makuuhuoneet toisessa. Välillä oli suuri sali, vierashuone ja monta muuta huonetta, joiden läpi meillä oli väljä tila hurjaan juoksenteluun, milloin isä ei ollut kotona. – Alakerrassa sijaitsi kaiketi joitakin venäläiselle sotalaitokselle kuuluvia virasto- ja kansliahuoneita.”

Arkkitehtonisesti rakennus on kiinnostava. Lohrmannin aikana Suomen rakennustaiteessa tapahtui huomattava tyylillinen muutos, kun siirryttiin uusklassismista kertaustyyliin, ja Mendtin palatsi on oiva esimerkki siitä.

Vähän ennen Suomen itsenäistymistä Venäjä lunasti rakennuksen upseerien asuintaloksi. Myös suomalaiset pitivät rakennuksen soveltuvuutta sotilaiden käyttöön ilmeisen hyvänä, koska Suomen itsenäistyttyä rakennuksessa toimi upseerikerho ja vähän myöhemmin Viipurin Komendanttivirasto.

MENDTIN PALATSI

Asuin- ja toimistorakennus Siikaniemen torin laidassa (Petrovskaja ploštšad), Linnansillan (Krepostnoj most) päässä.

Rakennuttaja Venäjän armeija. Arkkitehti Ernst Lohrmann. Valmistumisvuosi 1847.

Temppelimäinen maakunta-arkisto kohoaa yksinäisenä Tervaniemen kallioilla.

ARKISTO KIRKON PAIKALLA

Elettiin vuotta 1930. Jo puolitoista vuosikymmentä viipurilaiset olivat katselleet Tervaniemen kalliolla seissyttä puolivalmista rakennusta ja miettineet, mitä sille pitäisi tehdä. Paikka oli komea: korkealla mäellä, vastapäätä Viipurin linnaa.

Alun perin rakennuksesta piti tulla kreikkalaiskatolinen varuskuntakirkko. Venäläiset olivat alkaneet rakentaa sitä 1910-luvun alussa, mutta sitten tuli maailmansota, eikä sen jälkeen mikään ollut enää niin kuin ennen. Viipurikin oli osa itsenäistä Suomea.

Kirkkorakennuksen graniittiset perustukset olivat erinomaista tekoa, ja osa tiiliseinistäkin oli ehditty saada harjakorkeuteen saakka. Viipurin kaupunginhallituksessa oli 1920-luvulla käyty monta keskustelua siitä, miten puolivalmista rakennusta voitaisiin hyödyntää: tehdäänkö siitä konserttitalo, olisiko se hyvä paikka kaupunginkirjastolle...

Sitten loppuvuodesta 1930 keksittiin: rakennetaan siitä maakunta-arkisto. Sellaiselle oli Karjalan pääkaupungissa tarve.

Arkistorakennuksen suunnittelun sai tehtäväkseen Uno Ullberg, myöhempi Viipurin kaupunginarkkitehti. Piirustukset valmistuivat alkuvuodesta 1932, ja rakennustyöt alkoivat saman tien. Ullberg käytti kekseliäästi hyväksi harjakorkeuteen ehtineen kirkon runkoa. Perustukset olivat valmiina, ja kun tiiliseinät purettiin, edes tiiliä ei tarvinnut hankkia lisää

uutta rakennusta varten. Kokovalkoinen maakunta-arkiston rakennus valmistui vuoden 1933 lopulla.

Rakennuksen viidessä arkistokerroksessa on yhteensä 11 500 hyllymetriä säilytystilaa. Arkistotilojen lisäksi ensimmäiseen kerrokseen tuli kanslia, kirjansitomo ja valokuvaushuone, toiseen kerrokseen arkistonhoitajan huone, tutkijaisali sekä käsikirjasto. Kolmannessa kerroksessa oli arkistonhoitajan suuri asunto.

Korkealta kalliolta arkistorakennus näkyy hyvin Viipurin linnaan, Linnansillalle ja Torkkeli Knuutinpojan torille. Koko rakennuksen korkuiset pystylinjat tekevät siitä juhlallisen näköisen. Se muistuttaa temppeeliä.

Maakunta-arkisto on myös sen verran syrjässä kaupungin keskustasta, että neuvostojoukkojen ilmahyökkäykset eivät kohdistuneet siihen talvetai jatkosodan aikana. Muutaman sadan metrin päässä Viipurin vanhakaupunki ja sen asuintalot kärsivät samaan aikaan pahoja tuhoja.

MAAKUNTA-ARKISTO

Tervaniemen puisto (Petrovski park).

Rakennuttaja Suomen valtio. Arkkitehti Uno Ullberg. Valmistumisvuosi 1933.

Nykyisin Leningradin alueen valtiollinen arkisto. Sen hyllyillä on toistasatauhatta yksikköä myös suomalaista asiakirjamateriaalia.

Päävartion rakennus on Linnansillan kupeessa. Krimin sodan aikana vuosina 1854–1856 kaupungin portit suljettiin yöksi, ja rakennuksen edessä seisneiden sotilaiden tehtävänä oli tarkistaa portin läpi kaupunkiin pyrkineiden kulkuluvat.

UPSEERIEN UIMAKOULU

Viipurin päävartion luona tapahtui hirmuisia vuonna 1917. Venäjällä elettiin silloin sekasortoisia aikoja. Tsaari Nikolai II oli pakotettu luopumaan vallasta. Väliaikainen hallitus yritti pitää järjestystä, mutta kukaan ei ollut varma, mitä tapahtuisi seuraavaksi. Huhuja liikkui paljon.

Syyskuun alussa armeijan ylipäällikkö, kenraali Lavr Kornilov yritti vallankaappausta, joka olisi tuonut Venäjälle sotilasdiktatuurin. Yritys meni pahasti mönkään.

Tiistaina 11. syyskuuta vallankumoukskomitean komissaari, vänrikki Sasov, saapui Viipuriin sijoitetun Venäjän 42. armeijakunnan esikuntaan neuvottelemaan sen komentajan kanssa. Vastanotto oli tyly. Komentaja kieltäytyi tunnustamasta minkäänlaisia kansankomissaareja. Sasov poistui paikalta ja kutsui koolle työläisten ja sotilaiden Viipurin neuvoston. Sitten alkoi tapahtua.

Viipurissa ilmestynyt *Karjala*-lehti kertoi tuolloin:

”Klo 3 aikaan päivällä saapui joukko aseistettuja sotamiehiä hotelli Belvederen luo, missä sijaitsee 42:n armeijakunnan esikunta. Hetken kuluttua tuotiin ulos kolme upseeria, niistä 2 kenraalia – – Pidätetyt vietiin päävahtiin.

Klo viiden ajoissa saapui päävahdin luo joukko sotamiehiä. Muutamat menivät sisään ja het-

ken kuluttua laahattiin sieltä ulos kenraalipuikuista upseeria, jonka pää oli pahoin ruhjottu. Jaloista vetäen laahasivat sotamiehet hänet portaita alas ja edelleen Turun sillalle, viskaten hengettömän ruumiin kaiteen yli veteen.”

Sen jälkeen raakalaismainen meno vain yltyi: ”Kohta perästä tuotiin päävahdista ulos kaksi muuta upseeria. Heitä lyötiin haloilla, kiväärin perillä, pistettiin pistimillä ja samalla heidät kuletettiin sillalle ja viskattiin veteen. Lopuksi ammuttiin veteen yhteislaukaus...”

Klo puoli 6 ajoissa kuletettiin taas esikunnasta päävahdin luo kolme upseeria ja niiden kanssa meneteltiin samoin kuin edellistenkin. Surmattiin, heitettiin veteen ja ammuttiin perään.”

Surmaajat kutsuivat tekojaan ”upseerien uimakouluksi”. Makaaberi vitsi jäi elämään, kun se levisi lehtikirjoitteluun.

PÄÄVARTIO

Etelävalli 2 (Južnyi val 2).

Rakennuttaja Venäjän valtio. Suunnittelija arkkitehti Karl Spekle. Valmistumisvuosi 1776.

Torkkeli Knuutinpoika tarkkailee korkealta jalustaltaan Viipurin linnaa Weckroothin talon edessä.

Viipuri oli ennen toista maailmansotaa Suomen toiseksi suurin kaupunki ja myös yksi kauneimmista ja merkittävimmistä kaupungeistamme. Ehkä siitä syystä Viipuri kiehtoo suomalaisia edelleen, vaikka meillä olisikaan sinne sukujuuria.

Toimittaja ja tietokirjailija Lasse Erola on koonnut tähän värikuvitettuun oppaaseen 50 tärkeintä kohdetta, jotka jokaisen Viipurista kiinnostuneen suomalaisen tulisi nähdä. Erola kertoo niin kohteen suomalaisesta historiasta kuin siellä vaikuttaneista ihmisistäkin. Kirja sisältää myös kaupunkikartat sekä vanhalla suomalaisella että uudella venäläisellä nimistöllä.

